

Rekreasyonda Kurumsallaşma ve Uzmanlaşma

Özkan TÜTÜNCÜ*, İlkay TAŞ** ve İPEK KIREMİTÇİ, MSc***

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

** Dokuz Eylül Üniversitesi, Reha Midilli Foça Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

*** Dokuz Eylül Üniversitesi, Kalite ve Mükemmellik Merkezi

Ülkemizde ilk olarak Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulları (SBT) ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları (BESYO) bünyesinde açılmaya başlanan Rekreasyon programlarına, son yıllarda Turizm Fakülteleri bünyesinde açılmaya başlayan *Rekreasyon Yönetimi* programları da eklenmeye başlanmıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde Turizm Fakültelerinde açılan ve toplam sayısı yedi olan Rekreasyon Yönetimi bölümlerinden biri öğrenci kabul ederken, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları bünyesindeki Rekreasyon bölümlerinin sayısı ise on beşe ulaşmıştır. Önce var olan bu durumun incelenmesi gerekmektedir.

Rekreasyon bölümleri öncelikle SBT ve BESYO'lar da açılmıştır. Ancak BESYO ve SBT'lerde genel olarak öğrenciler için birinci tercih Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, ikinci tercih antrenörlük, üçüncü tercih spor yöneticiliği (spor yönetimi yerine neden spor yöneticiliği diye bir ad verildiği de ayrı bir tartışma konusudur), dördüncü ve son tercih ise rekreasyon programları olmuştur. Diğer bir ifade ile BESYO ve SBT'lerde en son tercih olarak Rekreasyon bölümlerine bir yönelmeden bahsedilebilir. BESYO ve SBT'lerde bu programa giren öğrenciler ve mezunlar hem mesleki bir tanımlamalarının olmamasından hem de toplumun bu alanı bilmesinden ötürü hem iş bulmada hem de mesleklerini konumlandırmada ciddi sorunlar yaşamışlar ve yaşamaktadırlar. En son olarak bir öğrencinin hukuki sürece başvurmasıyla, rekreasyon mezunları rekreasyon eğitmeni unvanı ile anılmayı hak etmişlerdir. Diğer taraftan Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokullarına YÖK'ün fakülte olma olanağını açmış olması, bu okulların yurtdışı örneklerine kısmen bakarak bünyelerinde Rekreasyon Yönetimi bölümlerini açmalarını beraberinde getirmiştir. Görünen o ki turizm fakültesi olma yolunda, rekreasyon yönetimi bölümlerinin açılma oranlarında yakında bir patlama yaşanabilecektir. İşin aslı yurtdışı örnekleri incelendiğinde rekreasyon bölümlerinin yine BESYO ve SBT'lerin bünyesinde veya Turizm okullarının içinde olduğu

görölmektedir. Ancak bazı önemli farklılıkların bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Özellikle Kuzey Amerika, Pasifik ve Avrupa'daki okullarda rekreasyona yönelik uzmanlaşmaların olduğu görölmektedir. Bu ülkelerdeki BESYO ve SBT'lerde "Rekreasyon Rehberliği" (Recreation Leadership) programlarının, disiplinlerarası çalışma yapma gücü olan büyük üniversitelerde Rekreasyon, Park ve Turizm veya Doğal Kaynaklar ve Rekreasyon gibi orman ve peyzaj mühendislerini içine alan programların olduğu görölmektedir. Ayrıca Turizm Yüksekokullarında Turizm İşletmeciliği ve/veya Rekreasyon programlarının olduğu görölmektedir. Bu çeşitlendirmeyi artırmak olasıdır ve halen mevcut durumda rekreasyon ile ilgili bir çok farklı program adı görmek mümkündür.

Ülkemiz açısından konu değerlendirildiğinde ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Spor bilimciler açısından konu değerlendirildiğinde, "Rekreasyon" bölümleri rekreasyon elemanlarının yetiştirilmesi için belirli bir düzeye henüz gelmemiş olmakla birlikte, sadece genel rekreasyon alanına hitap etmekte ve uzmanlaşma sağlanamamaktadır. Örneğin bugün hem Avrupa, hem Kuzey Amerika hem de Pasifik'te engelli bireylerin yaşam kalitelerini artırmak için "Rekreasyon Terapisi" programları hem de macera turizmüne yönelik bir boşluğu doldurmak amacıyla "Rekreasyonel Rehberlik" programları hizmet vermektedir. Bu programların hemen hepsi yurtdışında BESYO ve SBT'lerin bünyesinde toplanmaktadır. Bu zaten işin doğası gereğidir. Çünkü BESYO ve SBT'lerin konuyu insanın sağlıklı bir yaşam sürmesi ve spor açısından değerlendirmesi gerekmektedir. Bahsedilen bu iki alana (Rekreasyonel Rehberlik ve Rekreasyon Terapisi) yönelik ülkemizdeki BESYO ve SBT'lerin hızla uzmanlaşmış programlar üretmesi gerekmektedir. Öte yandan ülkemizdeki Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulları veya Turizm Fakültelerinde durum biraz daha farklı ve yine ilginçtir. Zaten bu iki oluşumun içinde Turizm İşletmeciliği bölümleri mevcuttur. Hal böyle iken tekrar açılan "Rek-

reasyon Yönetimi" programlarının Turizm İşletmeciliği programlarından daha farklı ne üreteceği önemli bir soru işaretini oluşturmaktadır. Fakülte olmak için "Rekreasyon Yönetimi" bölümlerinin açılmasına gerçekten ihtiyaç var mıdır veya "çağdaş ülkelerde (örnek almaya çalıştığımız ülkelerde) turizm fakülteleri var mıdır" bu da ayrı bir araştırma konusudur. Örneğin "Turizm İşletmeciliği" programı ile "Rekreasyon Yönetimi" programını bitiren kişilerin görev tanımları ve mesleki unvanları ne olacaktır sorularının yanıtı, ilgili fakülte-leri kuranlar tarafından verilmiş midir bilemiyorum. Bu iş tanımlaması ve unvan sorunu hem Turizm Fakülteleri ve Yüksekokullarında hem de BESYO ve SBT'lerde gelecekte başka sorunların da doğmasına neden olabilecek, bu alan mezunlarını karşı karşıya getirebilecektir.

Bu belirlemelerden sonra rekreasyon alanında uzmanlaşmanın olması gerekliliğinin üzerinde durarak, bu alanın kurumsallaşması için neler yapılması gerektiğine de değinmek gerekmektedir. Öncelikle kurumsallaşmanın sağlanabilmesi için bu alanda eğitim veren okulların öğretim elemanlarının hepsini kucaklayan bir sivil toplum örgütü oluşturmak gerekmektedir. Bu konuda son bir yıl içinde çok önemli adımlar atılmıştır. Geleneksel olarak sürdürülen "Rekreasyon Bölüm Başkanları" toplantısının bu yılki ayağı Akdeniz Üniversitesi BESYO, Rekreasyon Bölümü tarafından gerçekleştirilmiştir. Buradaki toplantıda Rekreasyon alanının kuvvetlenebilmesi için yapılması gerekenler konusunda ortak bir politika benimsenmiştir. Bu toplantının hemen akabinde alanda çalışan ve ulaşılabilen tüm akademisyenlerin bilim kurulunu oluşturduğu Dokuz Eylül Üniversitesi, SBT, Rekreasyon Bölümü öncülüğünde "I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi" Anadolu Dergisi ile birlikte Antalya'da 12-15 Nisan 2012 yılında yapılmıştır. Kongreye Türkiye'nin hemen hemen her yerinden katılım sağlanmış ve 87 bilimsel çalışma sunulmuştur. Çalışmaların çeşitliliği ve ilk kongrede böyle bir sayıya ulaşılması, rekreasyon alanının ileride çok güçleneceğinin de bir göstergesidir. Yapılan kongrede iki ayrı çalıştay gerçekleştirilmiş ve kongre bilim kurulu üyeleri bu çalıştaylarda yer almışlardır. Bölüm Başkanları toplantılarında alınan kararlar burada daha geniş bir kitle ile irdelenmiş ve Rekreasyon Derneği'nin kurulmasına çalıştaylarda tüm delegelerin katılımıyla oybirliği ile karar verilmiştir. 17-20 Mayıs 2012'de Karadeniz Teknik Üniversitesi, BESYO, Rekreasyon Bölümü öncülüğünde bu yılki ikinci Rekreasyon Bölüm başkanları toplantısı yapılmış ve bura-

da Rekreasyon Derneği kurulmuştur. Derneğin ilk işi bu alandaki akademisyenleri, öğrencileri, tüm çalışanları ve ilgilileri dernek çatısı altında bir araya getirmektir. Halkımız henüz rekreasyon kelimesinin anlamını bilmemektedir. Bu nedenle öncelikle alanın tanınabilirliğini artırmak ve farkındalık yaratmak gerekmektedir. Derneğin bu kapsamda politika oluşturan kesimler ile diyaloga geçmesi gerekmektedir. Böylelikle dernek rekreasyon alanının gelişmesine ve kurumsallaşmasına yardımcı olacaktır. Dernek aynı zamanda bu alanın alt dallarının da oluşmasına ön ayak olacaktır. Diğer bir ifade ile artık rekreasyon alanında uzmanlaşmanın olması gerekmektedir.

Yukarıda da ele alındığı üzere "Rekreasyon Terapisi" ve "Rekreasyonel Rehberlik" alanlarının BESYO ve SBT'lerde gelişmesi gerekmektedir. Her iki alanın da gelişebilmesi için rekreasyon yüksek lisans ve doktora programlarının oluşması önemli bir ön koşuldur. Ancak açılacak olan yüksek lisans ve doktora programlarının, çağdaş ülkelerden esinlenmesi ve içinin dolu olması gerekmektedir. Rekreasyon alanındaki uzmanlaşma, artık bu alanın lisansüstü eğitim vermesiyle mümkün olabilecektir. Ülkemizde yüksek lisans düzeyinde "Rekreasyon" eğitimi veren sağlıklı bir programın varlığı şüphelidir. YÖK tarafından istihdam edilen ÖYP asistanları, Turizm İşletmeciliği yüksek lisans ve doktora programlarına yönlendirilmektedirler. Bu kapsamda mevcut rekreasyon bölümleri mezunlarının önünü açabilmek ve onlara en azından batı ülkelerinde var olan önemli bir mesleki alanı kazandırabilmek için "Rekreasyon" ve "Rekreasyon Terapisi" adlı yüksek lisans programlarının oluşturulması önerilebilir. Ancak Rekreasyon Terapisi programını açacak üniversitelerin bünyesinde BESYO veya SBT, Turizm Bölümü, Tıp Fakültesi ile Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulunu bulundurması, bu alanın daha sağlıklı gelişimi açısından elzemdir. Böylelikle bu yüksek lisans programını bitirenlerin rekreasyon terapisti olması sağlanabilir. Ayrıca elbette ki içi dolu bir Rekreasyon doktora programı da oluşturulmalıdır. Oluşturulacak olan hem bu lisansüstü programların hem de lisans programlarının muhakkak disiplinlerarası çalışma yapması gerekmektedir. Aksi taktirde güdük ve kağıt üzerinde kalan programlar olmaya mahkum olacaklardır. Öte yandan rekreasyon lisans programları için de artık uzmanlaşma vakti gelmiştir. Bu kapsamda yurtdışında olduğu gibi macera ve doğa sporları liderleri yetiştirmek için yeni atılımlar gerek-

tedir. Bu makale yazarları buradan hareketle yurtdışındaki benzer programları inceleyerek bu alana yönelik bir lisans programı önerisi oluşturmuşlardır. Bu program önerisi yakında YÖK'e sunulacaktır. Ancak böyle bir çalışmanın sağlam bir zemine oturabilmesi için öncelikle rekreasyon rehberinin görev tanımının belirlenmesi gerekmektedir. Buradan hareketle aşağıda rekreasyon rehberinin görev tanımı; amacı, kapsamı, sorumlulukları, bilgi-beceri ve yetkinlikleri, çalışma koşulları bazında ele alınmış ve bir öneri oluşturulmuştur.

REKREASYON REHBERİNİN GÖREV TANIMI

Amaç

Rekreasyon rehberi, toplumun tüm üyelerine yönelik sağlıklı yaşam tarzını teşvik eden, bu yönde olanaklar yaratan ve rekreasyon, serbest zaman ile spor programlarından sorumlu kişidir.

Kapsam

Topluma rekreasyon ve spor programlarının yeterince sağlanmaması veya eksik sunulması, toplumun tüm üyelerinin yaşam kalitesini ve sağlığını, özellikle gençler ve yaşlılar bazında olumsuz yönde etkiler.

Rekreasyon rehberi, kaliteli spor, rekreasyon ve serbest zaman programlarının uygulanması için araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunur. Hangi programlara gereksinim duyulduğunu anlamak ve en uygun programı uygulamak için ihtiyaç analizleri yapar. Rekreasyon rehberi, spor, rekreasyon ve kültür programlarının geniş bir yelpaze içerisinde sunulmasını sağlamalıdır. Ayrıca, ilgili ekipmanların ve tesislerin bakımının yapılmasını sağlamalı ya da bunu denetlemelidir. Rekreasyon rehberi programlar, gönüllü faaliyetler geliştirir, gerektiğinde bunlar ile ilgili eğitimler sunar.

Sorumluluklar

Sorumlulukları ve başarı hedefleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir;

1. Rekreatif etkinlikleri toplumun tüm kesimleri için ulaşılabilir olmasını sağlamak için spor ve rekreasyon programları planlamak ve geliştirmek.

Temel faaliyetler;

- Rekreasyonla ilgili bilgi verilmesi, rekreasyon hakkındaki bilginin geniş kitlelere ulaşmasının sağlanması,
- Bireylerin ihtiyaçlarının ve sorumluluklarının tespit edilmesi için onlarla iletişime geçilmesi,

- Toplumun rekreasyon gereksinimlerinin belirlenmesi,
- Spor ve rekreasyon programları hakkında araştırma yapılması, program geliştirilmesi, finansman sağlanması veya finansman sağlanacak önerilerin hazırlanması,
- Çeşitli spor, rekreasyon ve kültürel programların planlanması ve uygulanması,
- Rekreasyon ve spor organizasyonlarının yapılması,
- Mevcut programların etkinliğinin değerlendirilmesi.

2. Toplumun üyelerinin rekreasyon, spor ve serbest zaman faaliyetlerine erişimlerinin sağlanması.

Temel faaliyetler;

- Tüm toplum üyeleri, özellikle gençler ve yaşlılar bazında rekreasyon ile ilgili faaliyetlere rehberlik edilmesi,
- Bir zaman çizelgesi ile rekreasyon olanaklarının belirlenmesi, buna yönelik faaliyetlerin planlanması ve gönüllülerin eşgüdümünü sağlayan programların hazırlanması,
- Gönüllülerin eğitilmesi,
- Yerel halkın bölgesel ve ulusal programlara, yarışmalara katılmalarının teşvik edilmesi.

3. Rekreasyon programlarını belirlenen bütçe ve ilkeler ışığında yönetmek.

Temel faaliyetler;

- Temel rekreasyon planının ve alt düzey planların hazırlanması,
- Rekreasyon programı bütçesinin oluşturulması,
- Rekreasyon faaliyetleri ile ilgili mali raporların ve diğer program raporlarının hazırlanması,
- Rekreasyon programıyla ilgili sözleşmelerinin yürütülmesi,
- Rekreasyon tesislerinin ve ekipmanının kullanılmalarının sağlanması ve denetlemesi,
- Spor, rekreasyon ve kültürel faaliyetler ve yarışmalarla ilgili mevzuat, politika, prosedür ve kuralların takip edilmesi ve izlenmesi,
- Bölgesel, ulusal yarışmalar ve katılım koşulları hakkında bilgi paylaşımı ve bu bilgilerin yayılımının sağlanması,
- Rekreasyon programları ve fırsatları hakkında aylık ve yıllık raporların hazırlanması,
- Tüm program ve faaliyetlerin, ilgili mevzuat, politika ve prosedürlere uygun olarak yerine getirilmesi.

4. Bölge halkının, katılabilecekleri rekreasyon ve spor programları hakkında farkındalığının artırılmasını sağlamak.

Temel Faaliyetler;

- Rekreasyon ve kültür programlarının teşvik edilmesi için halkla ilişkiler kampanyalarının düzenlenmesi ve sürdürülmesi,
- Rekreasyon programlarının reklamının ve tanıtımının yapılması,
- Yerel, bölgesel ve ulusal rekreasyon ve spor organizasyonlarıyla iletişime geçerek toplumla sürekli iletişimde bulunulması ve bağ kurulması,
- Yerel yönetimler ile işbirliğinin artırılması.

REKREASYON REHBERİNİN BİLGİ, BECERİ VE YETKİNLİKLERİ

Rekreasyon rehberi, aşağıdaki alanlarda bilgiye sahip olmalıdır;

- Rekreasyon, spor ve serbest zaman felsefesi,
- Rekreasyon, spor ve serbest zaman programlarının yönetilmesi ve değerlendirilmesi,
- Rehberlik ve liderlik (koçluk) teorisi ve uygulaması,
- Sosyal psikoloji teorisi,
- Gönüllü eğitimi,
- Yabancı dil bilgisi,
- Coğrafya bilgisi,
- Biyoloji ve fizyoloji bilgisi,
- Olay (event) düzenlemesi ve planlaması,
- Kültürel faaliyetler ve geleneksel sporlar, oyunlar,
- Sanat bilgisi,
- İlgili mevzuat, politika, prosedür ve kurallar,
- Kalite, güvenlik ve risk yönetimi bilgisi,
- Acil durum uygulamaları, ilk yardım, yaşam destek (CPR) bilgisi.

Rekreasyon rehberi, aşağıdaki alanlarda becerilere sahip olmalıdır;

- Spor (kapalı ve açık alan) becerileri,
- Takım rehberliği ve yönetimi becerileri,
- Mali yönetim becerisi,
- Denetim becerisi,
- Sözleşme yönetimi becerisi,
- Stratejik planlama becerisi,
- Analitik düşünme ve problem çözme becerileri,
- Karar alma becerileri,
- Müzakere becerileri,

- Etkin dinleme ve konuşma becerisi,
- Bilgisayar becerisi,
- Müzik ve drama becerisi,
- Rapor hazırlama esnasında kullanılabilecek etkin yazılı iletişim becerisi,
- Etkin halkla ilişkiler ve kamuoyuna yönelik konuşma becerisi,
- Araştırma ve program geliştirme becerisi,
- Yazılı ve sözel iletişim becerisi,
- Stres yönetimi becerisi,
- Zaman yönetimi becerisi.

Rekreasyon rehberi, aşağıdaki alanlarda kişisel özelliklere sahip olmalıdır;

- Saygılı olmak,
- Yönetim ilkelerine uymak,
- Kültürel farkındalık ve duyarlılık sahibi olmak,
- Esnek olmak,
- Doğayı ve canlıları sevmek,
- Çevreci olmak,
- İş etiğine sahip olmak,
- Tutarlı ve adil olmak.

Rekreasyon rehberinin yukarıda ele alınan rekreasyon programlarını oluşturmak ve yürütmek ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve yetkinliğe sahip olması için alanında en az dört yıllık bir yükseköğretim veya fakülteyi başarıyla bitirmiş ve diplomalı olması gereklidir.

ÇALIŞMA KOŞULLARI

Çalışma koşulları fiziksel, çevresel, duyuşsal, zihinsel ve ek koşullar olarak beş başlıkta ele alınabilir.

Fiziksel gereklilikler

Rekreasyon rehberi rekreasyon, spor ve serbest zaman faaliyetlerini tüm hava koşullarında yönetebilmeli ve izleyebilmelidir. Ayrıca rehber, gerekli malzemeleri kaldırabilmeli, taşıyabilmeli ve yönetebilmelidir. Bunlara ek olarak gerektiğinde günün farklı saatlerinde ya da uzun saatler çalışabilmelidir. Rekreasyon rehberi hem açık havada hem kapalı ortamda gerçekleştirilen yorucu fiziksel aktivitelere katılabilmeli ve yürütebilmelidir.

Çevre koşulları

Rekreasyon rehberi, farklı tesislerde ve açık hava mekânlarında çalışabilir ve aynı anda bir dizi projeyi ve kişiyi yönetmek zorunda kalabilir. Uygulama

esnasında sık sık çeşitli ihtiyaçlar ve isteklerle karşılaşılabilir. Rekreasyon rehberi, meşgul ya da gürültülü bir çevre ile karşılaşılabilir. Bu nedenle görevlerini başarıyla yerine getirebilmek için etkin zaman ve stres yönetimi becerilerine sahip olmalıdır. Rekreasyon rehberi, rekreasyon ya da spor faaliyetlerini bağlı kazalar ve yaralanmalara müdahale etmeye hazır olmalıdır.

Duyusal koşullar

Koşullar ve programlar bazen gürültülü olabilir ve rehberin rekreasyon faaliyetlerine odaklanmasını zorlaştırabilir.

Zihinsel koşullar

Rekreasyon rehberi, aynı anda birden fazla talebi ve projeyi yerine getirmek zorunda kalabilir. Rehber; spor ve rekreasyon programları, ilgili mevzuat, politika ve prosedürler hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Acil durumlarla ve stresli durumlarla baş edebilmelidir. Rehber hem ruhen hem bedenen sağlıklı olmalı ve sigara içmemelidir.

Ek koşullar

Türk vatandaşları dışında yabancı dil konuşan farklı ülke vatandaşları ve gruplar için çalışacak olan profesyonel rekreasyon rehberlerinin yukarıdaki bilgi, beceri, yetkinlik ve koşullara ek olarak; sadece "Rekreasyonel Rehberlik" adıyla eğitim veren bir dört yıllık yüksekokul veya fakülteden mezun olmuş olması, en az bir yabancı dili çok iyi düzeyde bilmesi ve ilgili bakanlığın belirlediği koşulları yerine getirmesi gerekmektedir.

Burada açılması planlanan Rekreasyonel Rehberlik programına yönelik bir görev tanımı önerisi getirilmiştir. Bu görev tanımı Kuzey Amerika, Pasifik ve Avrupa'daki ilgili programlar ve bu ülkelerdeki istihdam koşulları ele alınarak oluşturulmuş ve ülkemize adapte edilmiştir. Oluşturulması düşünülen bir uzmanlık alanının, rekreasyonda kurumsallaşma kapsamında ele alındığını belirtmek gerekmektedir. Önerilen uzmanlık alanlarına yönelik bilim insanlarının görev tanımlamalarını öncelikle oluşturmaları gerektiği düşünülmektedir. Aksi takdirde açılan programların umut tacirliğinden öteye gidemeyeceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Austin, D. R. (2004). *Therapeutic Recreation*. 5. Baskı. Illinois: Sagamore Publishing.
- Dixon, C. C. (2005). Colleges & Universities with Therapeutic Recreation Programs, <http://www.recreationtherapy.com/trcollg.htm>, Erişim Tarihi; 29.01.2008.
- Dülgerbaki, T. (2006). Rekreasyon Uzmanlarının Rehabilitasyon Merkezlerindeki Görevleri, <http://www.rehabilitasyon.com/index.php?ct=124&tab=3&ctid=124&act2=read&aid=1640&p=3&v>, Erişim Tarihi: 28.01.2008.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme) Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma*. İkinci Baskı. Ankara: Seren Ofset.
- Kozak, N. (2005). Rekreasyon Bölümlerinin Amacı Ne?, <http://www.turizm gazetesi.com/articles/article.aspx?id=25296>, Erişim Tarihi: 25.01.2008.
- Kozan, M. (2006). Rehabilitasyon Merkezlerinde Verilen Özel Eğitime Rekreasyonun Etkisi ve Gözlem Sonuçları, <http://www.rehabilitasyon.com/index.php?ct=166&tab=3&ctid=166&act2=read&v=&p=2&aid=1716>, Erişim Tarihi: 28.01.2008.
- Kraus, R. G. (1977). *Recreation Today: Program, Planning and Leadership*. 2. Baskı. California: Goodyear Publishing Company.
- Lawson, F. ve Manuel, B. B. (1977). *Tourism and Recreation Development*. Londra: Architectural Press.
- Leberman, S. I. ve Mason, P. (2002). Planning for Recreation and Tourism at the Local Level: Applied Research in the Manawatu Region for New Zealand, *Tourism Geographics*, 4 (1): 3-21.
- Pala, B. (2007). Engelliler İçin Rekreatif Etkinlik, <http://www.rehabilitasyon.com/index.php?ct=2&tab=3&ctid=2&act2=read&aid=2492&p=4&v>, Erişim Tarihi: 28.01.2008.
- Rossmann, J. R. ve Schlatter, B. E. (2003). *Recreation Programming*. 4. Baskı. Illinois: Sagamore Publishing.
- Saçgan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*. İzmir: Cumhuriyet Basımevi.
- Shivers, J. S. ve deLisle, L. J. (1997). *The Story of Leisure: Context, Concepts, and Current Controversy*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Tekin, A. (2007). Rekreasyon Bölümlerinin Amacı Ne?, http://www.sosyologum.com/haber/haber_detay.asp?id=144, Erişim Tarihi: 25.01.2008.
- Tütüncü, Ö. (2008). Rekreasyon Yönetimine Yönelik Üniversite Düzeyinde Bir Müfredat Geliştirme Önerisi, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19 (12): 93-103.
- Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyon Yönelik Disiplinlerarası Bir Doktora Programı Önerisi, *I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tütüncü, Ö. ve Kuşluvan, Z. (1997). Çevre Sorunlarının Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Artırıcı Etkisi, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (1-2): 9-11.